Büyük Mason Mahfili (Özgür Masonlar Büyük Locası)
30 YILDA NEREDEN NEREYE GELDİ?

Murat Özgen Ayfer – 1997

1966 - 1996

Bu yazı, 1966 yılında biri İngilizce diğeri Türkçe olarak iki ayrı locada yapılmış bir konuşmanın metin halinde düzenlenmişidir. Herhangi bir yerde yayınlanmamıştır. Özgür Masonlar Büyük Locası'nın ilk otuz yılında tüzük ve ritüellerinin nasıl bir değişime uğradıklarını anlatması bakımından önemli bir çalışmadır. Okunmaya değer. 2005 yılında ise bunun "Özgür Masonlar Büyük Locası Nereden Nereye" başlığı altında olmak üzere yenilenmişi var.

Özgür Masonlar Büyük Locası 1966 yılında kuruldu. O sıralarda Türkiye Büyük Mason Mahfili adını taşıyordu.

"Türkiye" sözcüğü, 1973 tarihinde çıkan Dernekler Yasası uyarınca kaldırıldı. Obediyansın adı da dört yıl önce değiştirildi ve bugünkü şeklini aldı.

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda 1965 yılında patlak veren çekişmeli olaylar, ertesi yıl bu obediyansın üyesi olan kimi masonlarca dayanılamaz bir boyuta varmıştı. Bundan ötürü localarından ayrılanlar oldu. Hatta Izmir'deki bir loca tümüyle Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'ndan koptu.

Önceki localarından ayrılanlar bir araya gelerek İstanbul'da 5, İzmir'de 2 bağımsız loca kurdu. Bu yedi locanın delegeleri 4 Haziran 1996 tarihinde yaptıkları ortak toplantıda birleşme kararı aldı ve böylece yeni bir obediyans oluşturdular.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin kuruluşu işte böyle gerçekleşmişti.

Çalışmamızın konusu bu ayrılığın doğuş nedenleri ve yeni obediyansın kuruluş ayrıntıları üzerinde durmamızı gerektirmiyor. Bunlar, aradan 30 yıl geçmiş olmasına karşın çok önemli sayılabilir. Fakat bu çalışmanın amacı, bu yeni obediyansın kuruluşundan bu yana geçmiş olan 30 yıl içinde nasıl bir değişim göstermiş olduğunu gözden geçirmek...

Bu incelemeyi iki ayrı bakımdan karşılaştırmalarla yapacağız:

1. Benimsenen masonik ilkelerin değişimini yansıtan bazı tüzük maddeleri;
2. Masonik öğretimin özünü içeren 1. derece ritüelinden seçilen bazı bölümler.

Konuya genel olarak bakarsak, bu değişimin üç evreye bölünmüş olduğunu görürüz. Bu evrelerden her birinin hemen hemen onar yıl kadar sürmüş olduğunu söyleyebiliriz.

Fakat bu evrelerin kesin sınırları olduğunu söyleyemeyiz yani kuruluşu izleyen ilk evre onuncu yılın sonunda birdenbire sona ermemiştir. Bir değişim, bir gelişim süreci yaşanmıştır. Bu da en azından birkaç yıl sürmüştür. Aynı durum ikinci evreden üç üncüye geçiş için de söz konusudur.

Şu sıralarda Özgür Masonlar Büyük Locası gene bir değişim, bir gelişim ortamı içindedir. Demek oluyor ki, kuruluşunun 30. yılını tamamlarken dördüncü evreye geçiş dönemine girmiş bulunuyor.

Türkiye Büyük Mason Mahfili, 1966 yılında çalışmalarına, ayrılmış olduğu Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın ilke, yöntem ve ritüellerini hemen hemen aynen uygulayarak başlamıştı. Bu ayrılıktan kısa bir süre sonra, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Anglosakson Masonluğu'nun doğrultusuna girmeye yöneldiğinden, tüzük ve ritüelleri üzerinde birtakım değişiklikler yapmaya girişmişti. Türkiye Büyük Mason Mahfili ise, kuruluşu sırasında benimsemiş olduğu tüzüklerinin ve öteden beri uygulanan ritüellerin Liberal Masonluk ilkeleri doğrultusunda yer yer değişime uğraması gerektiğini duyumsuyordu. Fakat bu değişikliklerin yapılabilmesi 1974 yılını buldu. Yeni ritüeller ancak 1976 yılında yürürlüğe girebildi.

Kısaca "12 Eylül" olarak anılan 1980 yılındaki askerî devrimin ardından derneklere getirilen kısıtlamalar, Büyük Mason Mahfili'ne bağlı locaların bir yıl kadar bir süre boyunca çalışamamasına neden olmuştu. İkinci on yıllık evrede gerçekleşmesi beklenen değişimin bu nedenle biraz gecikmeye uğramış olduğu söylenebilir. (O dönemde Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'na bağlı localar çalışmalarına devam etmişti. Büyük Mason Mahfili'ndeki duraklama, yasaklamanın yanlış anlaşılmasından ileri gelmişti.)

1987 yılı sonunda yapılıp ertesi yıl yürürlüğe giren tüzük değişiklikleri, ritüellere hemen yansıyamadı. Yer yer birtakım uyarlamalar yapılmasıyla yetinildi.

1993 yılında tüzükler bir kez daha değişime uğradı. Üstelik bu kez köklü değişimler gerçekleştirildi. Hemen ardından, bunlara uygun yeni ritüeller devreye girdi.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın kuruluşunun 30. yılında bir kez daha yapılan tüzük değişimi, ritüeller üzerinde de gene yer yer uyarlamalar yapılması gerektiğini gösteriyor. Fakat kuruluşun yapısı içinde bunun gerçekleştirilebilmesi çok zor olduğu için, önümüzdeki tarihlerde salt bu amaçla yeni bir tüzük değişikliğinin yapılması bekleniyor.

İLKELER

Büyük Mason Mahfili'nin tüzüklerinde, önceleri *"Masonluk Kâinatın Ulu Mimarı sembolü ile bir yüksek varlığı tanır"* deniliyordu. Bu deyiş 20 yıl boyunca değiştirilemedi.

1988 tarihli tüzüklerde bunun yerine şöyle bir deyiş getirildi: *"Masonluk Evrenin Ulu Mimarı olarak simgelediği bir yüce ilke benimser"*.

Sonunda "yüksek varlık" kavramı kaldırılabilmiş, bunun yerine "yüce ilke" kavramı gelmişti. Kimilerine göre bu ikisi arasında pek önemli bir fark vardı; kimilerine göre ise bu değişiklik yeterli değildi. Üstelik bu deyiş sanki Masonluğun tümünde böyleymiş gibi bir izlenim yaratıyordu.

1993 tarihli tüzüklerde ise şöyle denildi: *"Özgür Masonlar Büyük Locası Evrenin Ulu Mimarı kavramını bir simge olarak benimser."* Ancak, bu kadarı yetmiyordu. Şu da eklendi: *"Bu konuda herhangi bir açıklama yapmaz. Her mason, bu simgeyi kendi bireysel düşünü ve yargılarıyla değerlendirmede özgür bırakılır."*

Böylece, Özgür Masonlar Büyük Locası, masonik geleneği korumayı sürdürmekle birlikte, yüzyıllar boyunca ne anlama geldiği bir sorun olagelmiş "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı üzerinde, kurumsal boyutta herhangi bir yorum yapmadığını da ortaya koymuş oluyordu.

1960'lı yıllarda "mason" olacak kimselerin 25 yaşını tamamlamış olmaları zorunluydu. Hatta uygulamada bu yaş yetersiz bile sayılırdı. Tüzüklere bakılacak olursa, *"Masonluğun prensiplerini ve gayesini anlayıp kabul edebilecek ve herkese anlatabilecek derecede bilgi ve kavrayış sahibi olanlar"* Masonluğa girebilirlerdi. Fakat uygulamada bireysel eğilimler öncelikli tutulurdu.

1970'li yıllarda mason topluluğunu gençleştirme eğilimi benimsendi. 1974 yılında yaş sınırı 21'e indirildi ama *"en az lise veya dengi bir okulu bitirmiş olmak"* zorunlu tutuldu. Aslında bu koşul daha önce yok değildi. Hatta mason olmak isteyenler arasında yüksekokul mezunu olanlara öncelik tanınırdı.

1974 tarihli tüzükte ayrıca, mason olmak için *"erkek olmak"* koşulunun da eklendiğini görüyoruz. Bu da yeni bir koşul değildi. Gerçi önceki tüzüklerde böyle bir kural yer almıyordu ama 1723 tarihli Anderson Yasası'na bağlılığı benimsemiş olan Türkiye Büyük Mason Mahfili'nde kadınların mason olmaları zaten söz konusu edilemezdi.

Bu ayırımcı koşul 1988 yılında kaldırıldı. Mason olabilmek için zorunlu öğrenim düzeyi *"orta dereceli okulların kültür düzeyinde bulunmak"* biçiminde değiştirildi.

Bu düzeyin 1993 tarihli tüzüklerde şöyle belirlendiğini görüyoruz: *"Masonluğa uyum sağlayabilecek ve masonik çalışmaları anlayabilecek kültür düzeyinde olmak."*

Böylece, 30 yıl önceki tüzüklerde yer alan, fakat o zamanki anlayış nedeniyle yazılı olduğu biçimde uygulanamayan kurallar, geçen yıllar içinde didiklene didiklene yalnızca yazıda kalmamak üzere yürürlüğe girmiş oldu.

***

1960'lı yıllarda, locaların çalışmalarının kapsamına ilişkin kesin bir sınırlama vardı: *"Mahfillerde din ve politika konuşulmaz."*

Bu koşul 1974 tarihli tüzükte *"din ve politika tartışmaları yapılamaz"* biçimini aldı.

1993 yılında bu koşula bir de açıklama getirildi: *"Değişik öğretiler ve inançlar, bilgisel ve bilimsel yaklaşımlarla incelenebilir. Ancak bunlardan hiçbiri, yan tutularak özendirici ve yüceltici bir şekilde değerlendirilemez ya da aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir şekilde eleştirilemez."*

Böylece, Masonluğun dinsel ve politik tartışmaların dışında tutulmasını gerektiren üç yüz yıllık bir geleneksel kural değiştirilmiş olmadı. Bu kurala çağımızın koşullarına uygun bir açıklama getirildi ve bu açıklama kurallaştırıldı.

***

Türkiye Büyük Mason Mahfili kurulduğu sıralarda locaların temel çalışmalarının Masonluğa kabul ve derece yükseltilmesi işlemleri, törenler ve ritüelik çalışmalardan oluştuğu öngörülüyordu. *"İlmî, fennî ve felsefî konuşmalar yapılabilir"* denmesiyle yetinilmişti.

1974'de *"bilim ve fen ile ilgili konuşmalardan oluşan kültür çalışmaları"* locaların temel çalışmalarından sayılır oldu.

1988 yılında bu, *"düşünsel, sanatsal ve güncel konulardan oluşan kültür çalışmaları"* biçimine dönüştürüldü.

1993 yılında ise locaların çalışmaları üçe ayrıldı:

1. Tören yapılan çalışmalar;
2. Masonik çalışmalar: Masonluğun amaçlarını, ilkelerini, geleneklerini, töresini, düşünme yapısını, simgelerini, simgesel uygulamalarını, çalışma yöntemlerini ve diğer masonik konuları kapsayan ritüelik ya da düşünsel çalışmalar;
3. Kültür çalışmaları: Bilimsel, sanatsal, bilgisel, sosyolojik, ekonomik ve güncel konuları içeren çalışmalar.

Böylece, ritüelik ve düşünsel çalışmalar ile kültür çalışmalarının da, tören yapılan çalışmalar kadar önemli olduğu açıkça vurgulanmış oldu. Ötesi, locaların çalışmalarında sosyolojik, ekonomik ve güncel konulara yer verebilmeleri olanağı da sağlandı.

UYGULAMALAR

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin ilk tüzükleri *"Bir oturumda üçten fazla haricînin tekrisi yapılamaz"* diyordu. Fakat bu koşul, locaların üye sayısında o sıralarda beklendiğince hızlı sayısal gelişimi sağlayamamalarına neden oluyordu. Dolayısıyla zaman zaman göz ardı ediliyordu.

Tek bir oturumda aydınlanma töreni yapılabilecek adayların sayısı 1974 yılında 5'e çıkarıldı. Ancak bunun beklenen hızlı sayısal gelişim sağlayamadığı görüldü. 1980'li yılların ortalarında Büyük Üstat, tüzüklerin kendisine tanımış olduğu yetkiyi kullanarak localara bir kerede daha çok sayıda adayın aydınlanma töreninin yapılması izni vermeye başladı. Büyük Üstadın bu yetkisi, 1988 yılında tüzüklerde de açıkça belirtildi.

Fakat Büyük Üstat bu konuda çok geniş davranınca, iş çığrından çıktı. Bazı localar tek bir oturumda 10-15 adayın birden aydınlanma törenini yapmaya, üyelerinin sayısını hızla artırmaya giriştiler.

Bir locada ne kadar çok üye varsa, o kadar çok yeni aday öneriliyordu. Dolayısıyla büyük bir hızla sayısal gelişim içine giren localar, masonik çalışmalara vakit ayıramaz oldu. Masonlardan birçoğu temel masonik bilgileri edinemeden, yalnızca bir loca üyesi olmakla yetinmek zorunda kaldı.

Hızlı sayısal artış, yeni masonlardan birçoğunun Masonluğa ısınamamalarına, önce toplantıları aksatmalarına, giderek kopmalarına neden oldu. Yozlaşma belirtileri görülüyordu. Büyük Loca bu deneyimden olumsuz, üstelik sakıncalı bir sonuç ile çıkınca, 1993 tarihli tüzüklerde Büyük Üstada tanınmış olan bu yetki kaldırıldı.

***

1960'lı yıllarda, tüzüklerde mason adaylarının giriş ödentisinden hiç söz edilmiyordu. Bu noksanlık, giriş ödentisi alınmadığı anlamına gelmiyordu.

Fakat bu konuda yer yer aksamalar baş gösterince, 1974 yılında bir adayın aydınlanma töreninin (tekrisinin) yapılabilmesi için, gerekli ödentinin tamamının ödenmiş olması gerektiği koşulu getirildi.

1993 tarihli tüzüklerde bu konuda oldukça ilgi çekici bir kural yer alıyor: *"Bir adayın aydınlanma töreninin yapılabilmesi için, adının önceden gündemde gösterilmiş olması ve törene başlanmadan önce gerekli tüm ödentilerin alınmış olması zorunludur. İlgili loca, ödenti zorunluğunun yerine getirilmesinden sorumludur."*

Bu bir gelişme sayılamaz. Olsa olsa, geçmiş yıllarda yapılmış birtakım yanlışlık ve umursamazlıkların giderilmesi, bunların yinelenmemesi için bir önlem sayılabilir. Demek oluyor ki, yer yer kimi adayların adları gündemde gösterilmeden aydınlanma töreni yapılıyordu. Üstelik giriş ödentisinin alınması zorunluluğuna uyulmaması de söz konusu olabiliyordu. Böyle önlemlerin alınması zorunluluğu, Büyük Mason Mahfili'nin ilkelerinin kendini oluşturan localaların hepsine gerektiğince yansıyamamış olduğunu gösterir.

1980'li yıllarda oldukça hızlı bir sayısal gelişim görülmüştü. Fakat 1990'lı yılların başlarında bunun acısı çekilir oldu. Büyük Mason Mahfili, bir bütün olarak, özellikle düşünsel bakımdan evrimsel doğrultuda ilerliyordu. Fakat üyelerden birçoğu bu tempoyu tutamıyordu. Üye sayısı daha çok olan localaların toplantılarına katılan masonların sayısının, genç localardan az olduğu bile görülebiliyordu. Üstelik her yıl, bir yandan kendi dilekleriyle Masonluktan ayrılanların, diğer yandan ise toplantılara katılma ya da ödenti yükümlülüklerini yerine getirmediklerinden ötürü düzensiz ilan edilenlerin sayısı, aynı yıl içinde Masonluğa girenlerin sayısına yaklaşıyordu.

1980'li yıllarda benimsenmiş olan bu yanılgılı tutumun izleri ve etkileri günümüzde bile henüz tümüyle giderilememiş, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın toplam üye sayısının gerek hızlı gerekse sağlıklı bir biçimde artış göstermesi bir türlü sağlanamamıştır.

***

1960'lı yıllarda, çırak derecesindeki bir masonun kalfa olabilmesi için, tekrisinden sonra en az bir yıl geçmiş olması gerekli görülüyordu. Kalfalığa geçecek olan bir masonun kendi locasında en az iki tekris törenine katılmış olması zorunluluğu da vardı. Her loca bir yıl içinde iki ya da üç tekris töreni yapamadığı için, bu tüzük kuralı ister istemez göz ardı ediliyordu.

O tarihlerde, derece artırımlarında bir de "sınav" uygulaması vardı. Kalfa derecesine geçecek olan mason, ritüel üzerinde bir sözlü sınavdan geçerdi. Bu sınavın soruları da yanıtları da ritüelde yazılıydı. Bunları ezberlemek, sınavda aynen söylemek gerekirdi. Fakat bu koşul tüzükte yazılı olduğu kadar sıkı tutulmazdı. Soruyu yanıtlayamayan adaya fısıltıyla kopya verilirdi. Derken, sınav günü adaylara ayrı ayrı birkaç soru verilip bunları hemen çalışmaları söylenir oldu. Her bir adaya, kendisine önceden verilmiş olan sorular yöneltiliyordu.

1974 tarihli tüzüklere nafakasının yani derecesinin artırılmasını isteyen bir masonun derecesiyle ilgili bir yazılı çalışma vermesi koşulu kondu. Fakat sınav zorunluluğu kaldırılamadı.

O sıralarda localarda görev almak üzere “üstat” derecesinde yeterli sayıda üye zor bulunuyordu. Koşullar yumuşatıldı. Çıraklığında locasının on toplantısına katılmış olan bir masonun kalfa derecesine geçebilmesi, herhangi bir locada kalfa derecesinde üç oturuma katılmış bir masonun da üstatlığa yükselebilmesi öngörüldü.

Locasında on toplantıya katılan bir çırak, değişik localarda birbiri ardınca üç kalfa derecesi oturumu yakalayabilecek olursa, Masonlukta daha sekizinci ayını bile doldurmadan üstatlığa yükselebiliyordu. Birkaç yıl içinde localarda kalfa derecesinde mason kalmadı; kendini yeterince yetiştirememiş olan üstatlar enflasyonu başgösterdi. Bu sakıncalı durum uzunca bir süre düzeltilemedi.

1993 tarihli tüzükler, en az on toplantı ve bir yazılı çalışma yapılması koşuluyla birlikte, çıraklıkta bir yıllık süre geçmesi uygulamasını geri getirdi. Bir de yalnızca masonik bilgi çalışmaları yapan bir “gelişim locası”nın bulunduğu yerlerde, bir masonun derecesinin yükseltilebilmesi için bu locanın en az üç toplantısına katılmış olması zorunlu tutuldu.

Bunun da birtakım sakıncaları görüldü. 1996 yılındaki tüzük değişikliklerinde “gelişim locası” toplantılarına katılma zorunluluğu kaldırıldı. Bir yıllık süre kalfa derecesindeki masonlr için de zorunlu tutuldu. Bu arada, gerek locaların gerekse her bir masonun masonik çalışmalara daha çok özen göstermeleri öngörüldü. Nafakasının artırılmasını isteyen her masonun, kendi locasında bir konuşma yapması gereği bir tüzük kuralı oldu.

Giderek, çırak derecesindeki masonların da “Masonluk” üzerine başkalarıyla tartışabilir ölçüde bilgilenmiş, anlatım yeteneklerinin gelişmiş olmasına önem veriliyor.

RİTÜELLER

Bir mason mabedinin önemli öğelerinden biri olan Ant Masası (Küsüsü), 1960’lı yıllarda “Yemin Kürsüsü” olarak anılırdı. Bunun üzerinde Gönye ve Pergel ile birlikte çalışma sırasında açık tutulan “Kutsal Kitaplar” bulunurdu. Ritüelik törenlerde Kutsal Kitap üzerine el basarak yemin edilirdi.

1970’li yıllarda “Kutsal Kitaplar” konusunun tartışılmasına, bu geleneksel uygulamanın Türkiye Büyük Mason Mahfili’nin benimsediği ilkelerle bağdaşıp bağdaşmadığının irdelenmesine girişildi. 1976 yılında Ant Masası üzerindeki “Kutsal Kitaplar” kaldırıldı. Bunların yerine “Simgesel Yasa Kitabı” kondu.

Bu kitabın ne olması gerektiği de bir tartışma konusu oldu. Kimileri bunun 1723 tarihli “Anderson Yasası”, kimileri de “Türkiye Büyük Mason Mahfili’nin Tüzükleri” olması gerektiğini savundu.

Sırasıyla her ikisi de kullanıldı.

Sonunda hepsi kaldırıldı.

Ant Masası üzerine boş yapraklı bir kitap yerleştirildi. 1980’li yılların sonlarına doğru bir Genel Kurul kararıyla gerçekleşen bu değişiklik, yazılı ritüellerde ancak 1991 yılında görülebilir.

Böylece, yaklaşık 20 yıl süren bir gelişim süreci sonunda, belirli dinlerin dogmalarını içeren kitapların yerini, her kardeşin öznel düşünceleri, inançları ve vicdanî yargıları doğrultusunda yorumlayıp değerlendirmekte özgür olduğu bir simge aldı.

***

1960’lı yılların tüzük ve ritüelleri, eski Türkçenin çoğu Arapça kökenli olan ağdalı sözcük ve terimleriyle doluydu. Genç masonlar bunların çoğunu pek anlayamıyor, zihinlerinde kavramları canlandırmakta güçlük çekiyorlardı.

1970’li yılların başlarında, ritüelleri bu eski sözcük ve terimlerden arındırmak üzere çalışmalara girişildi. 1976 tarihli ritüel bu bakımdan yeniliklerle donatılmış olarak çıktı.

Kimi görevlilerin unvanları değiştirildi. Örneğin *“Üstad-ı Muhterem”* kaldırılıp bunun yerine *“Sayın Üstat”* getirildi. Fakat *“Nur-u Ziya”* terimi kaldırılamadı. Çünkü bunun yerine bir başka terim bulunamadı. Zaten “Sayın Üstat” unvanı da tutulmadı ve iki yıl sonra eskiye dönüldü.

Bununla birlikte, 1976 yılından bu yana, ritüellerin akışı içinde daha çağdaş bir Türkçe kullanılması sağlandı.

Bu bakımdan yer yer aşırılıklar olmadığı söylenemez. Öylesine ki, masonlardan birçoğu ritüellerde geçen bazı sözcüklere, bunların yıllardan beri kullanılmakta oluşuna karşın, günümüzde bile pek alışamadı.

***

1960'lı yıllarda, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası ile Türkiye Büyük Mason Mahfili'nde uygulanmakta olan ritüeller arasında pek önemli bir fark yoktu. Oturumun açılışı sırasında Üstad-ı Muhterem ışığını yakarken *"Akl-ü hikmet çalışmalarımızı yöneltsin»* dileğinde bulunurdu.

1970'li yıllarda *"akl-ü hikmet"* yerine *"Olumlu Bilim, Akıl ve Bilgelik"* getirildi. Bundan sonra da bilimin "olumlu" ya da "olumsuz" olup olamayacağı yıllar boyu tartışma konusu edildi. Bunun yerine "pozitif" sıfatı kullanılmış olsaydı, belki de böyle bir tartışma çıkmayabilirdi. Bu deyişteki "olumlu" sıfatı, ancak ritüeller üzerinde 1993 yılında yapılan değişiklikler sırasında kaldırılabildi.

1993 yılında *"Üstad-ı Muhterem"*in yerine bu kez *"Saygıdeğer Üstat"* unvanı getirildi. Geçen yıllar içinde masonlar buna hayli alıştı ve benimsediler. *"Nur-u Ziya"*nın yerine de *"Bilimsel Gerçeğin Işığı"* terimi kondu.

Ancak bunlardan hoşnut olmayan, bu terimlerin asıl vurgulanmak istenen kavramı gerektiğince yansıtamadığı görüşünü savunan masonların sayısı hiç de az değil. Kimi masonlar da bu terimlerin fonetiklerinin yetersiz kaldığını, istenilen etkiyi oluşturamadıklarını ileri sürüyor.

Fakat *"mahfil"* sözcüğü yerine *"loca"* sözcüğünün, *"Büyük Mason Mahfili"* adının yerine de *"Özgür Masonlar Büyük Locası"* adının getirilmiş olması hiçbir olumsuz tepki görmedi.

Demek oluyor ki, dilde kullanılan sözcükler ve terimlerin yerli yerine oturabilmesi ve benimsenerek kullanılabilmesi için, mutlaka zihinlerde tasarımlanan kavramlarla özdeşleşmelerinin de sağlanması gerekiyor.

***

1960'lı yıllarda bir locanın oturumu *"Kâinatın Ulu Mimarı Şanına"* deyişiyle açılırdı.

Daha yeni ritüelin basılıp yürürlüğe girmediği 1970'li yılların başlarında bunun yerine *"Evrenin Ulu Mimarı Onuruna"* deyişi getirildi.

Fakat bu değişikliğin pek büyük bir önem taşıdığı söylenemez. 20 yıl boyunca bu deyişe dokunulamadı.

1993 tarihli ritüelde bu konuda da çok önemli bir değişiklik yapıldı. Locaların açılış ve kapanışlarında *"Evrenin Ulu Mimarı Simgesiyle"* deyişinin kullanılması benimsendi. Böylece "Evrenin Ulu Mimarı" kavramının ritüelde kişileştirilmesi, belirli bir dinsel inanç ilkesi çağrışımını âdeta zorlaması giderilmiş oldu.

***

Önceki ritüellerde "Evrenin Ulu Mimarı" bir "ideal" olarak niteleniyordu. Masonlukta yapılmakta olan çalışmaların ona yönelmesi öngörülüyordu. Bu açıkça "metafizik" nitelikli bir düşünceydi.

"Evrenin Ulu Mimarı" 1976 tarihli ritüelde *"evrimin doruğu"* olarak nitelendirildi. Ritüel pozitif bilim eğilimli olduğu için, metafiziğin yerine "fizik" getirilmişti. Peki ama bu "evrimin doruğu" bir kavram olarak ne anlama geliyordu?..

Bu konu çok görüşüldü; çok tartışıldı. Hiç kimse hatta bu kavramı ortaya atmış olan kişi bile buna doyurucu bir açıklama getiremedi.

1993 tarihli ritüelde “Evrenin Ulu Mimarı” kavramı bir simge olarak ortaya konduktan sonra, ritüelde locaların yaptıkları çalışmaların da herhangi bir putlaştırılmış simgeye ya da ne anlama geldiği belirsiz bir kavrama değil, *“Masonluğun yüce amaçları”*na yönelmesi benimsendi.

***

Hiç kuşkusuz masonların her ortamda savaşım içinde olmaları gereken olumsuzlukların başında “bilgisizlik” gelir. Sözlüklerde bu kavramın karşılığı *“bilmemek, yeterince bilgi sahibi olmamak”* olarak verilir ama Masonlukta daha geniş kapsamlıdır. En önemlisi “bilineni dogmalaştırmak” anlamını da içerir.

Mason olan kişi, öncelikle kendi bilgisizliğini giderebilmeye, üstelik bildiklerini kalıplaştırmamaya çalışmalıdır. Bunun için 1960’lı yıllarda uygulanan ritüelde şöyle deniliyordu: *«Bizi cehalet ağından kurtaracak, ancak kendi azim ve irademiz, kendi İş ve davranışlarımızdır.»*

1976 tarihli ritüelde ise şu şekli almıştı: *«Bizi bilgisizlik ağından kurtaracak tek yol, kendi ruhsal özgürlüğümüz, çabalarımız, buyrultumuz ve olumlu eylemlerimizdir.»*

Bu deyiş, 1993’te yine değişime uğradı. Bu kez *«Bizi bilgisizlikten kurtaracak tek yol, özgür düşüncemiz, direşken çabalarımız, buyrultumuz ve olumlu eylemlerimizdir»* dendi.

Buradaki kilit terim “özgür düşünce”dir. Gerçi “özgür düşünce”nin önemi daha önceki yıllarda da dile getirilmiyor değildi. Fakat 1723 tarihli Anderson Yasası’nda bir masonun “özgür düşünceci olamayacağı” üzerine konulmuş kesin kuralın etkisiyle olsa gerek, tüzük ve ritüellerde bu terim açıkça geçmiyordu. 1993 tarihli ritüelin bu bağlamda bir devrim sağladığı bile söylenebilir.

***

1960’lı yıllarda bir adayın Masonluğa kabul edilebilmesi için tüzüklerde herhangi bir dinsel inanç koşuluna yer verilmiyordu. Bununla birlikte ritüelde şöyle bir deyiş vardı: *«Masonluk kelimenin bütün mânâsıyla hiçbir şeye inanmayanları reddeder. Çünkü hiçbir itikat sahibi olmayanların umumî tesanütte faydalı olamayacakları kanaatindedir.»*

Demek oluyor ki, o tarihlerde bir masonun, şu ya da öteki, fakat mutlaka bir dinsel inancının bulunması, ritüelik olarak zorunlu tutuluyordu.

1976 tarihli ritüelde bu deyişin şöyle bir değişime uğratılmış olduğunu görüyoruz: *«Masonluk, sözcüğün bütün anlamıyla hiçbir kavramın benimsenmeyişini onaylamaz. Çünkü bunun genel dayanışmada yararlı olmayacağı kanısındadır.»*

Aynı deyişin 1993 tarihli ritüelde bir kez daha evrime uğratılarak şöyle dendi: *«Masonluk’ta, hiçbir kavramı, her ne olursa olsun benimsemeyenlerin tutumu onaylanmaz. »*

Bu deyişte “Masonluk” kavramının kişileştirilmesinden kaçınılmış olduğu da dikkati çeker.

***

Eskiden, bir Aydınlanma Töreni’nde “üçüncü yolculuk” yapılıp sıra bunun açıklamasına geldiğinde, adaya şöyle denirdi: *«Her şey maddeden gelmiştir, maddeye dönecektir. Vücudunuz topraktan gelmiştir, yine toprak olacaktır.»*

1970’li yıllarda ritüeller üzerinde değişiklik yapılırken, sadece bu deyişte yer alan tümcelerin Türkçeleştirilmesiyle yetinilmişti. Teist dinlerin temel dogmalarından birini dile getiren “bedenin topraktan gelmiş olduğu” varsayımı giderilememişti.

Bu değişiklik ancak 1993 tarihli ritüelde sağlanabildi ve şöyle denildi: *«Her şey özdekten oluşmuştur ve özdek olarak kalacaktır. Öldüğünüzde bedeniniz toprağa karışacak ve toprak olacaktır.»*

Bu bir gerçeğin açıkça ortaya konmasından başka bir şey değildir. Burada *“her şeyin özdekten oluşmadığı, özdek dışı şeylerin de bulunduğu”* görüşünü ileri sürenler çıkabilir. Ancak unutmayalım ki, “şey” sözcüğü somut bir nesneyi dile getirir. Soyut olan hiçbir kavram “şey” olarak nitelenemez.

***

1960’lı yıllarda bir mason adayı, gözleri bağlı olarak ant içerken, ritüele uyarak sözlerine şöyle başlardı: *«Kâinatın Ulu Mimarı’nın ve şu mason topluluğunun huzurunda, kendi arzu ve irademle samimî olarak yemin ederim ki...»*

1976 tarihli ritüelde bunun şöyle değiştirilmiş olduğunu görürüz: *«Evrenin Ulu Mimarı onuruna, şu mason topluluğu önünde, kendi istek ve buyrultumla, içtenlikle dolu olarak andiçerim ki...»*

Buradaki değişiklik yalnızca bazı sözcük ve terimlerin Türkçeleştirilmiş olmasıyla kalmıyordu. *"Evrenin Ulu Mimarı'nın huzurunda"* deyişiyle "Evrenin Ulu Mimarı onuruna" deyişi birbirinden çok farklı şeylerdi. Çünkü *"Evrenin Ulu Mimarı'nın huzurunda"* sözünü kullanmak, "Evrenin Ulu Mimarı orada hazır bulunmaktadır" demektir.

1993 tarihli ritüel bir adım daha ileri gitti. Andın ilk tümcesi şöyle düzenlendi: *«Evrenin Ulu Mimarı simgesiyle, burada bulunan mason topluluğu önünde, kendi istek ve buyrultumla, içtenlikle dolu olarak söz veriyorum.»*

Günümüzde, bu söz verişin kapsamında "Evrenin Ulu Mimarı" kavramının da yer almasının doğru olup olmadığı tartışma konusudur. Çünkü bir aday, Masonlukta bu kavramın hangi amaçla kullanılmakta olduğunu bilmeyebilir. Ayrıca, adayın gerçekten de kendi istek ve buyrultusuyla, üstelik ne denli içtenlikle dolu olarak ant içtiği de tartışılabilir. Hiç kuşkusuz andın bu bölümü biraz daha onarılmayı, benimsenmiş olan diğer çağdaş ilkelerle daha uyumlu bir kapsama getirilmeyi gerektirmektedir.

***

Aydınlanma Töreni'nin sonunda andiçen adaya verilen simgesel "nur-u ziya" eskiden *"zihine parlaklık, vicdana ferahlık veren sâf bir nur"* olarak nitelenirdi. 1976'da bu deyiş biraz değiştirildi ve *"zihine parlaklık, bilince ferahlık veren arı bir nur"* denildi. Aslında ritüel değişikliğini hazırlayanların bu konuda hayli sıkıntı çektikleri, o tarihlerde belki de "devrimci" olarak nitelenebilecek, bu yüzden pek uygun bulunmayacak bir değişimden sakınmak zorunda kaldıkları anlaşılıyor.

Böyle bir değişiklik ancak 1993 yılında sağlanabildi: Günümüzde uygulanmakta olan ritüelde *"Nur-u Ziya"* yerine *"Bilimsel Gerçeğin Işığı"* olarak anılan bu simgesel ışığın, bireye bilimsel düşünce ile erdemleri ilettiği belirtiliyor. Fakat bunun da asıl hedeflenen kavramı ne denli yansıtabildiği tartışılıyor. Özellikle gerçeği yansıtan ışığın "bilimsel" denilerek tanımlanışı, zaman zaman ağır eleştiriler alıyor.

SONUÇ

Bu incelemede, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Mason Mahfili adıyla kuruluşundan bu yana geçmiş olan 30 yıl içindeki evrimsel gelişimini tüzüklerden ve ritüellerden seçtiğimiz bazı örneklerle yansıtmaya çalıştık.

Hiç kuşkusuz, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın, bu otuz yıl içinde evrimsel doğrultudaki gelişim evrelerinde geçirmiş olduğu değişim bunlarla sınırlı değildir.

Yalnızca seçme bazı örnekleri sunulmuş olan gelişimin gerçekleştirilebilmesi hiç de kolay olmamıştır. Geçmiş otuz yılın büyük bölümü boyunca, Türkiye'deki Evrimci Masonluğun, çağdaş koşullara, bilimin varmış olduğu aşamalara, düşüncenin gelişimine uyarlanması için uğraşıp didişmiş olan masonlar, çeşitli zorluklarla, hatta birtakım engellemelerle karşılaşmışlardır.

Üstelik bu zorluklar ve engellemeler, dışarıdan gelen çeşitli baskılardan önce, kurumun kendi içinden kaynaklanmaktadır.

Hiç kuşkusuz, bir kurumun evrimi, bireyin evrimi kadar hızlı gerçekleşememektedir. Bir toplumun evrimi daha da uzun zaman almaktadır.

Bugün geriye bakılarak *«30 yıl gibi uzun bir süre içinde ancak bu kadarı mı yapılabildi?»* diye sorulabilir. Zamanın çoğu boşa harcanmış olarak nitelenebilir.

Fakat 30 yıl öncesinden ileriye bakılacak olsaydı, günümüzde varılmış olan aşama kimilerince bir hedef olarak benimsenebilirse de, çoğunlukça tasarımlanamazdı.

Özgür Masonlar Büyük Locası'nın geçirmesi gereken evrim henüz sona ermemiştir. Daha ilerici masonlar, bu kurumun ilkelerini ve düşünsel yapısını gelecekte de değiştirecektir.

Ne tüzükler, ne masonik uygulamaları ne de ritüeller böyle kalacaktır.

Sonra onlar da geriye bakıp öncekiler için şunu söyleyecektir:

«Böylesine uzun bir zaman boyunca ne kadar az ilerleyebilmişler... Ne yazık!»